

גאוגרפיה — אדם וסביבה

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שלוש שעות.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.

פרק ראשון — גאוגרפיה של ארץ־ישראל	—	36	נקודות
פרק שני — גאוגרפיה של המזרח התיכון	—	28	נקודות
פרק שלישי — נת"ב (ניתוח תופעות יסוד במרחב)	—	36	נקודות
סך הכול	—	100	נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש:

- (1) אטלס אוניברסיטאי חדש, הוצאת יבנה, משנת 2000 ואילך (ללא המילון למונחי הגיאוגרפיה).
- (2) אטלס כרטא — פיזי, מדיני, כלכלי, חברתי, משנת 1998 ואילך.
- (3) אטלס כרטא אוניברסלי.
- (4) אטלס ישראל החדש — האטלס הלאומי, מהדורה משנת 2008 ואילך.
- (5) מפה של ארץ־ישראל 1:250,000.
- (6) מפה גאולוגית של ארץ־ישראל 1:250,000 או 1:500,000.

ד. הוראה מיוחדת: כדי להמחיש את תשובותיך היעזר בסרטונים, חתכים וגרפים, לפי הצורך.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות פרק ראשון — גאוגרפיה של ארץ-ישראל

(36 נקודות)

בפרק זה עליך לענות על שתי שאלות: על אחת מן השאלות 1-3, ועל אחת מן השאלות 4-6. ענה על אחת מן השאלות 1-3 (22 נקודות לשאלה).

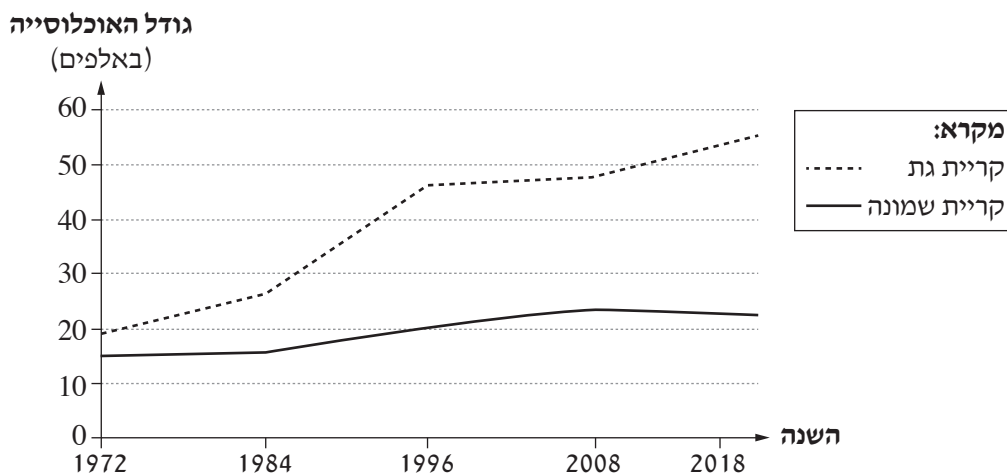
1. ערי פיתוח (ערים חדשות)

א. הצג שתי מטרות שהיו להקמת ערי הפיתוח בישראל. (7 נקודות)

ב. בגרף שלפניך מוצגים נתונים על גודל האוכלוסייה בקריית גת ועל גודל האוכלוסייה בקריית שמונה בשנים 1972-2018.

ענין בגרף, וענה על התת-סעיפים (1)-(2) שאחריו.

גודל האוכלוסייה בקריית גת וגודל האוכלוסייה בקריית שמונה
(1972-2018)

(הנתונים מתוך אתר האינטרנט של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה)

(1) על פי הגרף, מהו קצב גידול האוכלוסייה בכל אחת מן הערים בשנים 1972-2018? (3 נקודות)

(2) הסבר שני גורמים המשפיעים על קצב גידול האוכלוסייה בכל אחת מן הערים בשנים 1972-2018

(סך הכול — ארבעה גורמים). (7 נקודות)

ג. בשנת 2014 נחנכה בתחום השיפוט של ירוחם קריית ההדרכה של צה"ל על שם האלוף אריאל שרון. קריה זו,

המכונה "עיר הבה"דים", נבנתה במסגרת התוכנית להעביר בסיסי צבא ממרכז הארץ אל הנגב.

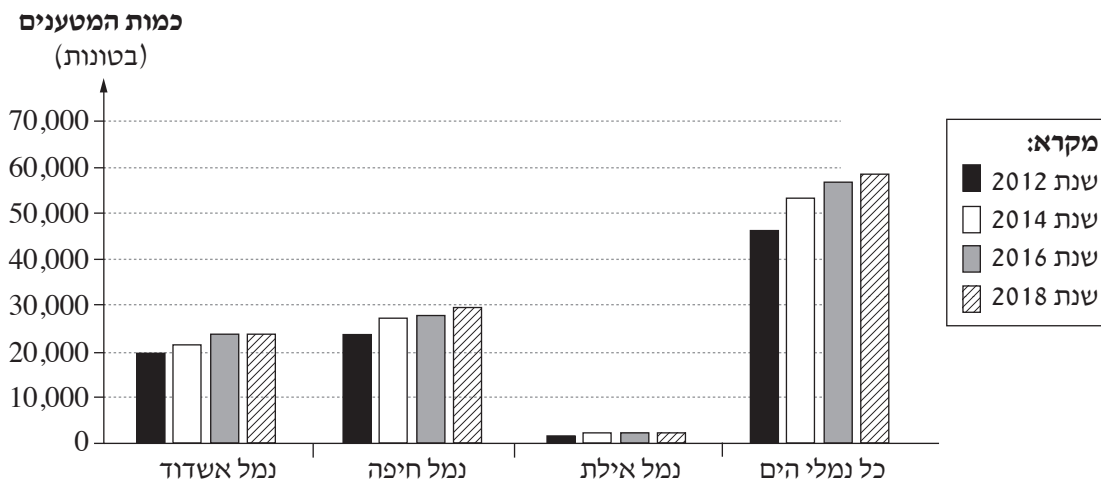
הסבר כיצד המיקום של קריית ההדרכה בתחום השיפוט של ירוחם עשוי להשפיע על הפיתוח של ירוחם.

(5 נקודות)

2. נמלים

לפניך גרף שבו מוצגים נתונים על כמות המטענים שעברו בנמלי הים של ישראל בשנים נבחרות. עיין בגרף וענה על הסעיפים א-ג שאחריו.

כמות המטענים שעברו בנמלי הים של ישראל בשנים נבחרות

(הנתונים מתוך אתר האינטרנט של משרד התחבורה)

א. תאר את מגמת השינוי בכמות המטענים שעברו **בכל נמלי הים** של ישראל בשנים המוצגות בגרף, והסבר גורם אחד למגמה זו. (5 נקודות)

ב. (1) על פי הנתונים בגרף, מהו הנמל הגדול בישראל? הסבר שני יתרונות שיש למיקום של נמל זה. (8 נקודות)

(2) הסבר את החשיבות של נמל אילת למדינת ישראל. (4 נקודות)

ג. ליד הנמל הקיים בחיפה הולך ונבנה בימים אלה נמל נוסף ששמו "נמל המפרץ". הצג נימוק אחד בעד ההקמה של נמל זה, ונימוק אחד נגד הקמתו. (5 נקודות)
תוכל להיעזר בתשובתך בנימוקים הנוגעים לתחומים אלה:

- תשתיות לנמל
- סחר חוץ (יצוא ויבוא)
- תעסוקה
- סחר מקומי (המסחר במדינת ישראל)
- איכות הסביבה במפרץ חיפה

3. אקלים

לפניך טבלה שבה מוצגים נתוני אקלים משלושה אזורים בישראל, ולאחריה רשימת האזורים. עיין בטבלה וענה על הסעיפים א-ג שאחריה.

נתוני אקלים משלושה אזורים בישראל

האזור	הטמפרטורה הממוצעת בחודש ינואר (°C)	כמות המשקעים השנתית הממוצעת (מ"מ)
1	16 - 14	100 - 0
2	14 - 12	700 - 400
3	10 - 6	900 - 800

(הנתונים מתוך אטלס אוניברסיטאי חדש)

שמות האזורים:

- מישור החוף
- הגליל העליון
- הערבה

א. העתק את שמות האזורים למחברתך, וכתוב ליד כל אחד מן השמות את מספר האזור המתאים לו על פי הטבלה.

(6 נקודות)

ב. ציין גורם אחד להבדל בין האזורים בכמות המשקעים השנתית הממוצעת.

הסבר כיצד הגורם שציינת משפיע על כמות המשקעים בכל אחד מן האזורים. (10 נקודות)

ג. בימים 25-27 באפריל 2018 התרחש בישראל אירוע גשם.

לפניך כמויות הגשם שנמדדו באירוע זה בתחנות מדידה בשני אזורים בארץ.

עמיעד — 51 מילימטר.

אילת — 22 מילימטר.

קבע באיזה מן האזורים לאירוע גשם כזה עשויה להיות השפעה חיובית על הסביבה, ובאיזה מן האזורים לאירוע

גשם כזה עלולה להיות השפעה שלילית על הסביבה.

נמק כל אחת מקביעותיך.

(6 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 4-6 (14 נקודות לשאלה).

4. איכות הסביבה ופיתוח בר קיימה

קרא את הקטע שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב.

כיום רק כעשירית מן הפסולת הביתית בישראל מועברת לִמְחזור. המשרד להגנת הסביבה קבע יעד – בעתיד מחצית האוכלוסייה תמייץ בבתים את הפסולת הביתית, והיא תועבר לִמְחזור או להפקת אנרגיה. כדי להשיג יעד זה, המדינה תקצה את הכספים הדרושים, והם יינתנו לרשויות המקומיות לצורך טיפול בפסולת הביתית במתקני מיון ומחזור. וכך, הפסולת שאפשר למחזר לא תועבר לאֲתֵרֵי הַטְמָנָה.

בניסוי שנערך במעט יישובים בארץ חולקו לתושבים שלושה פחי אשפה ביתיים: פח לִפְסוּלַת אורגנית (רטובה), פח לפסולת יבשה שאפשר למחזר ופח לפסולת יבשה שאי אפשר למחזר. התושבים מיינו את הפסולת לשלושת הפחים הביתיים שקיבלו, ואז העבירו את הפסולת המופרדת לִמְכֵלִים נפרדים שהציבו הרשויות המקומיות באזורי המגורים. בניסוי זה היה שיתוף פעולה מלא של התושבים.

כדי לצמצם את היקף ההטמנה ננקטות פעולות נוספות: חוק חדש יחייב את התעשיינים לאסוף את אריזות המוצרים (שהן רכיבי עיקרי בפסולת יבשה) ולהעבירן למתקני מחזור. כמו כן הועלתה הצעה להעלות באופן ניכר את היטל ההטמנה של הפסולת.

(מעובד על פי: צפריר רינת, "תוכנית: בתוך עשר שנים מחצית האוכלוסייה בישראל תמייץ פסולת למחזור", הארץ, 7/8/10)

א. הסבר שלושה מן המושגים המודגשים בקטע. (7 נקודות)

ב. הסבר את העיקרון "פיתוח בר קיימה".

בקטע מוזכרות כמה דרכים לצמצום כמות הפסולת בישראל.

בחר דרך אחת והסבר כיצד באמצעותה מיושם העיקרון של פיתוח בר קיימה.

(7 נקודות)

5. מעיינות – אטלס ישראל החדש

עיין במפה ב – מעיינות, עמוד 44 באטלס ישראל החדש, וענה על הסעיפים א-ב.

א. ציין שני הבדלים בין עמק החולה ובין עמק הירדן במאפייני המעיינות:

הבדל אחד בשפיעת המעיינות (כמות המים הנובעים מן המעיינות), והבדל אחד באיכות מי המעיינות.

(6 נקודות)

ב. (1) הסבר את הגורם העיקרי לכמות המים הנובעים מן המעיינות (שפיעת המעיינות) בעמק החולה.

(4 נקודות)

(2) הסבר יתרון כלכלי אחד שיש לשימוש במי המעיינות בעמק הירדן. (4 נקודות)

שים לב:

שאלה 6 מיועדת לתלמידים שקראו את המאמר: "התפלת מי ים – חוסן, אתגרים וסיכונים".
(ס' נתניהו, "התפלת מי ים – חוסן, אתגרים וסיכונים", **אקולוגיה וסביבה**, 8, 2017, עמ' 38-47)

6. מאמר – "התפלת מי ים – חוסן, אתגרים וסיכונים"

לפניך קטע מן המאמר. קרא את הקטע, וענה על הסעיפים א-ב שאחריו.

"לא ניתן להתווכח עם הצורך וההצלחה של ישראל ביצירת חוסן לאומי בתחום אספקת המים. [...] עם זאת, אין להתעלם מכך שלבניית חוסן דרך עצמאות לאומית בייצור מים לשתייה יש גם היבטים המציבים אתגרים, ואפילו יוצרים סיכונים שביכולתם לערער את החוסן שנבנה בישראל בעשור וחצי האחרונים".

א. על פי המאמר, הסבר מדוע הקמה של מתקנים להתפלת מי ים יצרה חוסן לאומי בתחום אספקת המים.
(6 נקודות)

ב. על פי המאמר, ייצור רוב המים במתקנים להתפלת מי ים עלול לערער את החוסן הלאומי של המדינה בתחום אספקת המים.

(1) הסבר טענה זו. (4 נקודות)

(2) הבא שני נימוקים מן המאמר לביסוס טענה זו. (4 נקודות)

פרק שני — גאוגרפיה של המזרח התיכון

(28 נקודות)

בפרק זה עליך לענות על שתיים מן השאלות 7-10 (לכל שאלה — 14 נקודות).

7. גבולות

לפניך מפה סכמטית של עירק והמדינות הגובלות בה.

עיין במפה שלפניך ובמפות שבאטלס וענה על הסעיפים א-ב.

עירק והמדינות הגובלות בה

א. בחר בתוואי פיזי המשמש קו גבול בין עירק ובין מדינה אחרת.

ציין את שם המדינה ואת שם התוואי הפיזי. (7 נקודות)

ב. הסבר יתרון אחד וחסרון אחד לקביעת קו הגבול לאורך התוואי הפיזי שציינת בסעיף א. (7 נקודות)

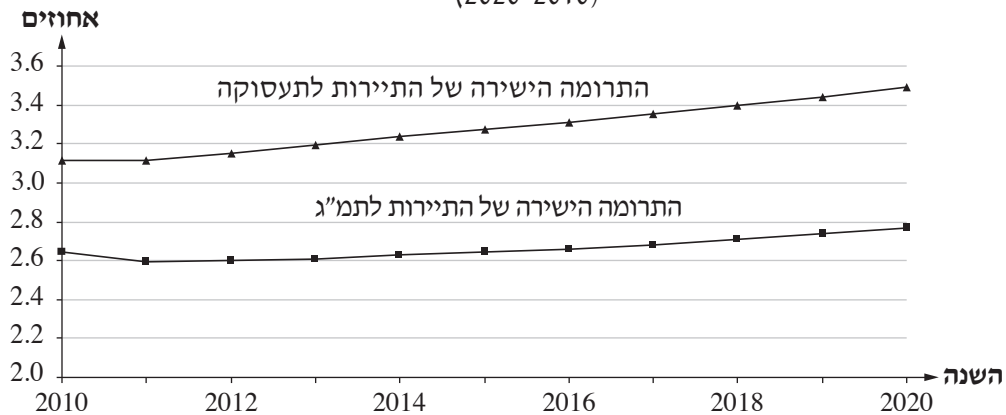
8. תיירות

א. תאר שני סוגי תיירות למזרח התיכון, וציין יעד אחד של כל אחד מסוגי התיירות. (8 נקודות)

ב. על פי הגרפים שלפניך, התחזית לתרומה הישירה של התיירות לתמ"ג ולתעסוקה במזרח התיכון היא גידול איטי. הסבר שתי סיבות לכך. (6 נקודות)

התחזית לתרומה הישירה של התיירות לתמ"ג ולתעסוקה במזרח התיכון

(2020-2010)

(לקוח מן האתר World travel and tourism council)

9. הנפט במפרץ הפרסי

א. הסבר שתי סיבות שבזכותן המפרץ הפרסי הוא האזור העיקרי בעולם להפקה ולייצוא של נפט. (6 נקודות)

ב. בריאיון לרשת הטלוויזיה אל-ערבִּיָּה אמר שר ההגנה של ערב הסעודית: "המצב אצלנו הוא של התמכרות לנפט".

הסבר את הקושי שהעלה שר ההגנה של ערב הסעודית, והצג שתי דרכים שבאמצעותן ערב הסעודית מנסה

להתמודד עם קושי זה. (8 נקודות)

10. אוכלוסייה

בטבלה שלפניך מוצגים נתונים על גודל האוכלוסייה במזרח התיכון בשנים נבחרות.
עייין בטבלה וענה על הסעיפים א-ב שאחריה.

גודל האוכלוסייה במזרח התיכון

(1800-2013)

מספר השנים עד להכפלת האוכלוסייה (בשנים)	האוכלוסייה (במיליונים)	השנה
-----	32	1800
100	54	1900
50	111	1950
30	203	1981
32	410	2013

א. (1) הסבר שת סיבות להאטה שחלה בקצב הכפלת האוכלוסייה במזרח התיכון בשנים 1981-2013.
(6 נקודות)

(2) הסבר מהו "המומנטום הדמוגרפי", וכיצד הוא משפיע על גידול האוכלוסייה במזרח התיכון. (3 נקודות)

ב. גידול האוכלוסייה במזרח התיכון גורם לקשיים חברתיים-כלכליים במרחב הכפרי ובמרחב העירוני באזור הזה.
תאר קושי חברתי-כלכלי אחד במרחב הכפרי במזרח התיכון, וקושי חברתי-כלכלי אחד במרחב העירוני באזור זה.
(5 נקודות)

פרק שלישי – ניתוח תופעות יסוד במרחב

(36 נקודות)

בפרק זה תיבדק יכולתך להתמודד עם שאלות העוסקות בחבל ארץ שלא למדת עליו.

השאלות מתבססות על מיומנויות בגאוגרפיה ועל מיומנויות חשיבה.

המידע הגאוגרפי נתון במפות החבליות והפיזיות שבאטלס, ובמפות העולמיות והנושאיות.

חבל הארץ שהפרק עוסק בו הוא המדינות **גינאה ומלי**.

עליך לענות על שלוש שאלות: על שאלה 11 (חובה), ועל שתיים מן השאלות 12-14 (לכל שאלה – 12 נקודות).

שאלת חובה – ענה על שלושה מן הסעיפים בשאלה זו (לכל סעיף – 4 נקודות).

11. מאפיינים פיזיים ומאפיינים אנושיים

א. גינאה ומלי שוכנות במערב אפריקה.

עיין במפות שבאטלס, והסבר את החיסרון שיש למיקום הגאוגרפי של מלי באפריקה בהשוואה למיקום הגאוגרפי של גינאה באפריקה.

ב. קונקרי היא עיר הבירה של גינאה. בִּמְקוֹ היא עיר הבירה של מלי.

הסבר יתרון אחד שיש למיקום הגאוגרפי של כל אחת מן הערים (סך הכול – שני יתרונות).

ג. 67% מכושר ייצור החשמל בגינאה הוא ממקורות הידרואלקטריים.

31% מכושר ייצור החשמל במלי הוא ממקורות הידרואלקטריים.

הסבר גורם פיזי אחד להבדל זה.

ד. בטבלה שלפניך מוצגים שימושי הקרקע במדינות החבל.

בחר באחד משימושי הקרקע. הסבר מהו הגורם המשפיע על שיעור שימוש הקרקע הזה בכל אחת מן המדינות.

שימושי קרקע במדינות החבל

מלי (באחוזים)	גינאה (באחוזים)	
5.6	14.6	חקלאות
28.5	43.5	מרעה
10.2	26.5	יערות
55.7	15.4	שימושים אחרים

(מתוך אתר האינטרנט של ה־ CIA)

ענה על שתיים מן השאלות 12-14 (לכל שאלה – 12 נקודות).

12. אקלים ומדבור

לפניך מפה סכמטית של מלי ורשימה של סוגי האקלים במדינה. הספרות 1-3 במפה מציינות את סוגי האקלים באזורים שונים במדינה.

עיין במפה הסכמטית ובמפות שבאטלס, וענה על הסעיפים א-ב.

אזורי אקלים במלי

סוגי אקלים:

- ערבתי
- מדברי
- סוואנה (טרופי)

א. (1) רשום במחברתך את הספרות 1-3 המסומנות במפה, ולכל ספרה התאם מן הרשימה את סוג האקלים המאפיין את האזור. (3 נקודות)

(2) הסבר את הגורם להיווצרות מדבר במלי. (3 נקודות)

ב. (1) במלי מתרחש תהליך מדבור.

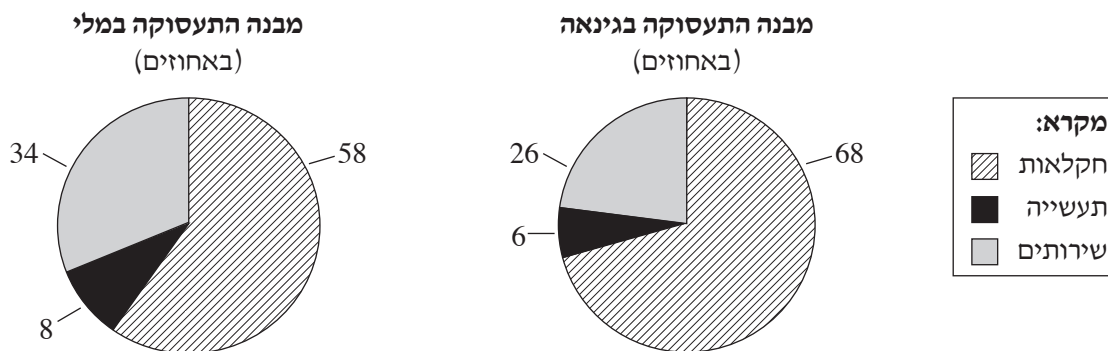
קבע באיזה מן האזורים המסומנים במפה הסכמטית שלפניך סביר שמתרחש מדבור. נמק את קביעתך. (3 נקודות)

(2) בשנת 2005 החליטו כמה מדינות הגובלות במדבר סהרה, ובהן מלי, לשתף פעולה בנייהן במיזם "החומה הירוקה": המדינות השותפות במיזם זה נוטעות מיליוני עצים מסביב למדבר סהרה ברצועה שאורכה 7,100 ק"מ ורוחבה 15 ק"מ, כדי לצמצם את המדבור המתרחש באזורים אלה. הסבר כיצד מיזם זה עשוי לצמצם את תהליך המדבור. (3 נקודות)

13. כלכלה ורמת פיתוח

א. בדיאגרמות ובטבלה שלפניך מוצגים נתונים על תעסוקה ופיתוח בגינאה ובמלי.
 עיין בהן וקבע מהי רמת הפיתוח המשותפת למדינות החבל. בסס את קביעתך על שני נתונים – אחד מן הדיאגרמות ואחד מן הטבלה. (6 נקודות)

דיאגרמות: מבנה התעסוקה בגינאה ובמלי (2017)

(הנתונים מתוך האתר hdr.undp.org)

טבלה: מדדי פיתוח בגינאה ובמלי (באחוזים)

מלי	גינאה	המדד
33.1	30.4	יודעי קרוא וכתוב בני 15 ויותר
42.4	36.5	אוכלוסייה עירונית
77.7	92.7	נגישות למים נקיים

(הנתונים מתוך אתר האינטרנט של ה-CIA)

ב. בטבלה שלפניך מפורטות הסחורות העיקריות שמדינות החבל מייבאות ומייצאות.
 מה מאפיין את רוב הסחורות שמדינות החבל מייבאות, ומה מאפיין את הסחורות שהן מייצאות?
 הסבר את הקשר בין הסחורות שמדינות החבל מייצאות ובין רמת הפיתוח של מדינות אלה. (6 נקודות)

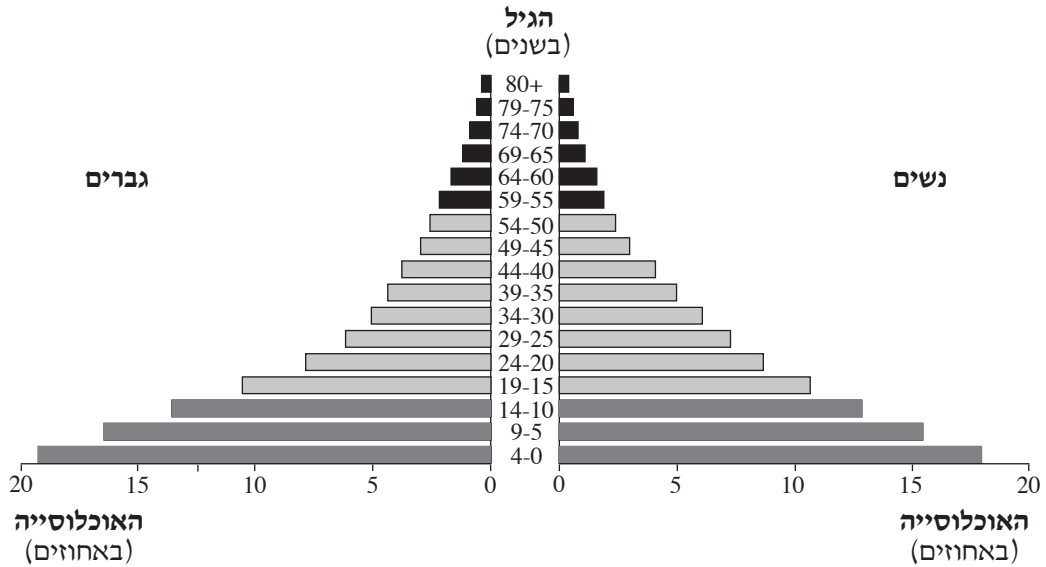
יבוא ויצוא בגינאה ובמלי

המדינה	יבוא	יצוא
גינאה	מוצרי נפט, מתכות, מכונות, ציוד הובלה, טקסטיל, תבואה ומזון	זהב, בוקסיט, יהלומים, קפה, דגים, תוצרת חקלאית
מלי	נפט, ציוד ומכונות, חומרי בנייה, מזון, טקסטיל	כותנה, זהב, בעלי חיים

(הנתונים מתוך אתר האינטרנט של ה-CIA)
 /המשך בעמוד 13/

14. אוכלוסייה

א. פירמידת הגילים שלפניך מתארת את האוכלוסייה במלי בשנת 2018. עיין בה וענה על השאלה שאחריה.

(על פי נתונים מאתר www.census.gov)

תאר שלושה מאפיינים של האוכלוסייה במלי. בתיאורך השתמש במושגים: אוכלוסייה תלויה, אוכלוסייה יצרנית, תוחלת חיים. (8 נקודות)

ב. לפניך טבלה שבה מוצגים נתונים על ההגירה ממלי ומגינאה בשנת 2017. הסבר גורם אפשרי אחד למספר המהגרים ממלי בשנת 2017. (4 נקודות)

הגירה ממלי ומגינאה (2017)

מהגרים מן המדינה		המדינה
שיעורם באוכלוסייה (באחוזים)	מספר המהגרים	
5.7	1,066,000	מלי
3.3	426,000	גינאה

(מתוך: Atlas of Migration באתר europa.eu)

בהצלחה!